

Datum
2006-09-29

Vår beteckning
0602-06-02596

Ert datum

Er beteckning

Näringsdepartementet

103 33 Stockholm

Utsläpp av toalettavfall från fritidsbåtar

1. Inledning

Syftet med denna skrivelse är att informera om läget beträffande det svenska införlivandet av de internationella bestämmelserna gällande fritidsbåtar och toalettavfall, att presentera de åtgärder som har gjorts för att minska utsläpp av toalettavfall från fritidsbåtar samt att föreslå riktlinjer för det fortsatta arbetet inom området.

2. Bakgrund

Miljöproblem från fritidsbåtar beträffande toalettavfall är en omtvistad fråga inte minst på grund av den intressekonflikt som kan uppstå mellan möjligheter till och ansvar för åtgärder. Problemet är att toalettavfall ger ett ökat tillskott av näringsämnen i havsmiljön. Utspritt i havets vattenvolym som helhet lär miljöeffekterna inte kunna påvisas, men lokalt kan effekterna bli synliga genom exempelvis ökad växtlighet. Utsläpp av toalettavfall kan lokalt leda till störningar och övergödning när toalettavfallet släpps ut i vatten med låg omsättning, men i första hand är det ett estetiskt och sanitärt problem, särskilt om det släpps ut i skärgårdar, hamn eller nära badplatser.

Enligt Helsingforskonventionen skall förbud mot utsläpp av obehandlat toalettavfall på avstånd av 12 nautiska mil från land införas. För finfördelat och desinficerat toalettavfall är gällande avstånd från land tre nautiska mil. Förbudet gäller fartyg och båtar utrustade med toalett.

Genomförandet av ett förbud mot utsläpp av toalettavfall har diskuterats i Sverige sedan mitten av 1990-talet. Då resonerade man om på vilket sätt HELCOM-rekommendationerna (den s.k. Östersjöstrategin) om toalettavfall från fritidsbåtar kunde genomföras i Sverige. Samtal fördes på departementsnivå med företrädare för båtlivsorganisationerna. Vid den aktuella tidpunkten valdes ett stegvis tillvägagångssätt baserat bl. a. på underlag framtaget av Svenska Båtunionen. Den svenska inriktningen har

Datum
2006-09-29

Vår beteckning
0602-06-02596

sedan dess varit att först se till att infrastrukturen finns uppbyggd för båtägarna att lämna toalettavfall i land och att båtar med toalett i större utsträckning utrustas för tömning i land.

Frågan har fått förnyad aktualitet i samband med Sjöfartsverkets redogörelse till regeringen om genomförandet av Östersjöstrategin i Sverige.

Den 8 februari 2006 anordnade Sjöfartsverket ett möte med företrädare från fritidsbåtsbranschen, Naturvårdsverket, Svenska Båtunionen, Svenska Naturskyddsföreningen, Skärgårdsstiftelsen, m.fl. för att på nytt diskutera hur frågan om att vi i Sverige inte har infört reglerna om förbud att släppa ut toalettavfall från fritidsbåtar skulle kunna lösas.

Utgångspunkten för diskussionen var möjligheten att finna alternativ till ett totalförbud såsom att införa förbud att släppa ut toalettavfall från fritidsbåtar i vissa specifika områden, t.ex. kraftigt belastade och flitigt frekventerade skärgårdsområden, andra känsliga områden som inre vattenvägar, insjöar, hamnar, badvikar och särskilt känsliga kustområden.

3. Vad har gjorts hittills?

Sjöfartsverket har utfärdat *föreskrifter (2004:16) om vissa säkerhets- och miljökrav på fritidsbåtar mm.*, *föreskrifter (2001:13) om mottagning av avfall från fritidsbåtar* och utarbetat en handbok som är avsedd att underlätta för hamnar och marinor att uppfylla vad som krävs enligt föreskrifterna. *Föreskrifter (2004:16)* anger vissa konstruktionskrav, dvs. hur fritidsbåtar skall vara utrustade för att kunna behålla toalettavfallet ombord och lämna det iland. Enligt 2 kap. 1 § *föreskrifter (2001:13)* skall mottagningsanordningar för avfall finnas i fritidsbåtshamnar för att tillgodose behovet av avfallsavlämning från de fritidsbåtar som normalt anlöper hamnen.

Åtskilliga nya sugtömningsstationer har etablerats sedan Östersjöstrategin beslutades och möjligheten att lämna avfall finns i många fritidsbåtshamnar i Sverige. Gästhamnar, båtklubbar och en del kommuner medverkar i ut- och uppbyggnaden av infrastrukturen. En del båtägare reviderar sina toalettinstallationer så att tömning i land blir möjlig.

Sjöfartsverket har sedan länge samarbetat nära med Svenska Båtunionens miljökommitté om utveckling och information och senare medverkat även vid Gästhamnnsföreningens och Skärgårdsstiftelsens i Stockholms län informationsaktiviteter riktade till gästhamnar och båtklubbar.

Datum
2006-09-29

Vår beteckning
0602-06-02596

4. Vissa problem med införlivandet av internationella bestämmelser avseende utsläpp av toalettavfall från fritidsbåtar¹

Helsingforskonventionens regler om förbud mot utsläpp av toalettavfall (samt annat avfall) för fritidsbåtar har inte införts i Sverige. Det finns vissa hindrande faktorer för ett fullständigt genomförande av Östersjöstrategins krav avseende fritidsbåtar. Bl.a. kan nämnas följande:

- a) HELCOM bestämmelser anses inte vara anpassade till fritidsbåtsverksamhet. Vissa av strategins krav är orealistiska och svåra att införliva, såsom ett utsläppsförbud av obehandlat toalettavfall på avstånd av 12 nautiska mil från land och utbyggnad av mottagningsanordningar i alla hamnar, även små.
- b) Ett införande av ett förbud att släppa ut toalettavfall i vissa områden anses inte vara en kostnadseffektiv åtgärd. Denna lösning är svår att införliva, bland annat p.g.a. att det är komplicerat att hantera och övervaka de utpekade "områden" där utsläppsförbudet införs. Att införa ett förbud kräver tillsyn av att detta efterlevs, vilket anses vara praktiskt omöjligt.
- c) Nyttjande av befintliga mottagningsanläggningar är lågt. Detta kan möjligen bero på att regelverket inte föreskriver något utsläppsförbud, men kan även i viss mån bero på att somliga anser att endast ett begränsat behov av att använda mottagningsanordningar föreligger. Ett lågt nyttjande av mottagningsanläggningarna gör det ointressant för hamnägare att göra ytterligare investeringar.
- d) Fritidsbåtarnas varierande förmåga att behålla och lämna iland toalettavfall utgör ett problem. CE-märkta båtar med toalett har oftast möjlighet att behålla sitt toalettavfall ombord. En mindre del av dem saknar möjlighet att lämna toalettavfallet till en mottagningsanordning i land. Många båtar med toalett, främst äldre, saknar tank eller möjlighet till ilandlämning. Installation av tank kan vara kostsamt, besvärligt eller är omöjligt i en del av båtarna.

Av ca 720 000 privat ägda fritidsbåtar som finns i Sverige idag uppskattas ungefär 80 000 ha någon form av toalett ombord. Toaletterna ombord fördelar sig enligt följande:

---

¹ Regelverket beskrivs mer detaljerat i bilaga 1.

Datum
2006-09-29Vår beteckning
0602-06-02596

Bärbar eller med portabel tank	25 %
Direktutsläpp utan tank	27 %
Med tank som kan tömmas enbart till sjön	32 %
Med tank och sugtömningsmöjlighet	13 %

5. Sjöfartsverkets bedömning

Skyddet av Östersjön har bedrivits målmedvetet under lång tid. Stora ansträngningar har gjorts för att minska skadliga utsläpp från landbaserade källor. Sjöfartens påverkan på den marina miljön till följd av avsiktliga utsläpp eller olyckor har varit ett annat prioriterat område för åtgärder. Östersjön har sedan länge haft internationellt fastslagen status som specialområde från skyddssynpunkt, vilket ytterligare bekräftats genom beslut i IMO om att också förklara Östersjön som ett särskilt skyddsvärt område med åtföljande åtgärder för att öka sjösäkerheten.

Utsläpp av olja utgör självklart ett särskilt allvarligt hot, men det internationella regelverket reglerar även utsläpp av toalettavfall och andra typer av avfall från fartyg. Samarbetet mellan Östersjöländerna har haft en självklar fokus på utsläpp från handelsfartygen som förutom utsläpp från landbaserade källor utgör det reella hotet mot Östersjöns marina miljö. I samband med att den s.k. östersjöstrategin etablerats som beskrivits tidigare har i princip ingen åtskillnad gjorts mellan handelsfartyg och fritidsbåtar trots att de senare ägs av ett stort antal enskilda personer och inte av några få stora rederier samt utnyttjar många små hamnar och inte några få stora, kommersiella hamnar. Fritidsbåtar används endast under en relativt kort men miljömässigt känslig tid under året.

Åtgärden att förbjuda utsläpp av toalettavfall från fritidsbåtar inom en gräns av tolv sjömil väckte starka reaktioner från en rad håll inom fritidsbåtssektorn. Den dåvarande näringsministern Björn Rosengren kallade till ett möte mellan berörda myndigheter och fritidsbåtsföreträdare för att diskutera hur frågan om ett framtida förbud skulle kunna hanteras på ett pragmatiskt sätt. Såväl från Sjöfartsverkets som från Naturvårdsverkets sida uttalades en vilja att i samarbete med fritidsbåtlivets olika företrädare arbeta vidare med frågan. Så har också skett vilket redovisats i föregående avsnitt.

Enligt den gällande rekommendationen skulle ett totalförbud ha införts under 2005. Sjöfartsverket har bedömt detta som orealistiskt. Även om det numera finns en förordning som ålägger hamnägare att ha utrustning för att ta emot toalettavfall efter det behov som kan bedömas lokalt saknas det

Datum
2006-09-29

Vår beteckning
0602-06-02596

ännu en tillräckligt väl utbyggd infrastruktur för sådan mottagning. Enligt de kontakter som förevarit med kommunal expertis skulle investeringar för avfallsmottagning bli ytterst kostnadskrävande. Utan möjligheter till en väl utbyggd avfallsmottagning skulle ett utsläppsförbud närmast bli ett slag i luften eftersom möjligheten att kontrollera det är närmast obefintlig.

Det är ett litet antal fritidsbåtar som över huvudtaget har toalett ombord. Antalet som enbart kan tömmas till sjön har uppskattats till ca 40 000. Ägare till sådana båtar ser oftast båttoaletten ombord som en "nödlösning" och föredrar att använda bra toaletter i land. Endast en liten del av toalettbesöken görs ombord. Antalet båtar med toalett ombord skall också sättas i relation till det stora antal människor som med småbåtar, kanoter eller utan båt besöker våra skärgårdar. Vill man åstadkomma en bättre miljö bör perspektivet vidgas. Lösningen på detta bör inte ses endast genom ett förbud mot utsläpp av toalettavfall från ett litet antal fritidsbåtar.

Sjöfartsverket, Naturvårdsverket, Svenska Båtunionen, Båtbranschens Riksförbund (Sweboat), Svenska Kryssarklubben, Gästhamn föreningen, Naturskyddsföreningen i Stockholms län, Skärgårdstiftelsen i Stockholms län, Skärgårdsmiljöföreningen enades vid mötet i februari 2006 om att föreslå en rad åtgärder som bedöms vara mer kostnadseffektiva och verkningsfulla än att införa totalt utsläppsförbud enligt Helsingforskonventionen.

1. Det krävs att infrastrukturen byggs ut ytterligare, dvs. att fler toaletter byggs på land. Vad gäller de befintliga hamnarna och naturhamnarna bör mottagnings servicen förbättras, t.ex. att avfallsstationerna och toaletterna töms regelbundet, rustas upp och sköts bra. Detta är en fråga för kommuner, länsstyrelser, skärgårdstiftelserna, landsting och enskilda hamnar.
2. Det är viktigt att skapa positiva incitament och fortsätta att motivera fritidsbåtägare, särskilt nya båtägare, till att använda mottagningsanläggningar, samt att påverka attityd och beteende t.ex. genom att ge bättre service och förbättra informationen för att öka människors medvetenhet om att miljöproblem som kan orsakas av toalettavfall också är viktiga.

Detta kan göras exempelvis genom att:

- information om toaletter i land och avfallsstationers belägenhet finns utmärkta på sjökort.
- öka informationsinsatserna till såväl svenska som utländska båtägare för att främja nyttjandet av befintliga mottagningsanläggningar så att efterfrågan av tömningsanläggningar på sikt ökar. Informationskampanjer bör organiseras och information uppdateras regelbundet. Information kan spridas genom olika kanaler, såväl

Datum
2006-09-29

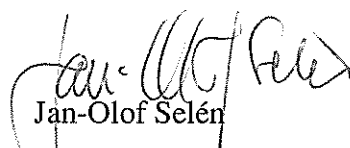
Vår beteckning
0602-06-02596

befintliga (Svenska Båtunionen, Sweboat, Kryssarklubben, Gästhamnföreningen) som nya kanaler, t.ex. försäkringsbolag.

- motivera båtägare att inte släppa ut toalettavfallet och informera om alternativa lösningar. I de flesta båtar med toalettank men utan tömningsmöjlighet till mottagningsanläggning i land kan nödvändig komplettering av installationen göras till rimlig kostnad. I båtar med vattentoalett utan tank kan en likvärdig lösning ofta uppnås med portabla toaletter eller portabla tankar.

Mot bakgrund av denna redovisning och bedömning som delas av samtliga angivna parter anser Sjöfartsverket att man tillsvidare bör avvakta med att genomföra ett utsläppsförbud för fritidsbåtar enligt HELCOM:s rekommendationer och att miljöarbetet fortsättningsvis bedrivs enligt de intentioner som berörda myndigheter och organisationer enats om.

I handläggningen av detta ärende, som avgjorts av generaldirektören Jan-Olof Selén, har deltagit avdelningschefen för Sjöfart och Samhälle Lars Vieweg, chefen för Transportpolitisk enhet Maria Gelin, byrådirektören Anders Wissler och miljöhandläggaren Nariné Svensson den sistnämnda föredragande.

Jan-Olof Selén

Nariné Svensson

Bilaga 1**Regelverk avseende utsläpp av toalettavfall från fritidsbåtar*****Europeiska Unionen***

Fritidsbåtar och fritidsbåtshamnar omfattas av *EG fritidsbåtsdirektiv (94/25/EG)*² och *EG:s avfallsdirektiv (2000/59/EG)*³.

Enligt avsnitt 5.8 i bilaga I av EG fritidsbåtsdirektiv, *Förebyggande av utsläpp och installationer som underlättar transporten av avfall in till land* skall båtar vara konstruerade så att oavsiktliga utsläpp av förorenade ämnen (olja, bränsle osv.) förhindras. Båtar som är utrustade med toalett skall ha antingen en

- a) spillvattentank (uppsamlingstank), eller
- b) anordningar som gör att en spillvattentank (uppsamlingstank) kan installeras.

Båtar med fast installerad spillvattentank (uppsamlingstank) skall utrustas med en standardiserad tömningsanslutning som gör det möjligt att koppla ihop mottagningsanordningarnas rör med båtens tömningsrör. Därutöver skall varje öppning i skrovet avsedd för utpumpning av toalettavfall vara försedd med en ventil som kan säkras i stängt läge. I kraven för CE-märkning av nya fritidsbåtar med toalett ingår efter 2006-01-01 krav om att toalettavfallet ska kunna lämnas iland.

Avsikten med *EU:s avfallsdirektiv (2000/59/EG)*, vilket i stort sett överensstämmer med Östersjöstrategin, är att utsläppen av skadliga ämnen och avfall från fartyg skall minska genom att bestämmelser införs som gör att tillgången till och användningen av mottagningsanläggningar i hamnarna inom gemenskapen ökar. Direktivet är tillämpligt på alla fartyg oavsett nationalitet och som anlöper hamnar eller opererar inom ett medlemslands vattenområde.

EG fritidsbåtsdirektiv (94/25/EG) är införlivat i Sverige genom *Sjöfartsverkets föreskrifter (2004:16) om vissa säkerhets- och miljökrav på fritidsbåtar mm.*

HELCOM

Bestämmelserna i *Helsingforskonventionen*, *Östersjöstrategin* samt HELCOM rekommendationer (19/9, 22/1, 24/8) avseende utsläpp av

---

² Europaparlamentets och rådets direktiv 94/25/EG av den 16 juni 1994 om tillnärmning av medlemsstaternas lagar och andra författningar i fråga om fritidsbåtar.

³ Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/59/EG av den 27 november 2000 om mottagningsanordningar i hamn för fartygsgenererat avfall och lastrester.

Datum
2006-09-29

Vår beteckning
0602-06-02596

toalettavfall samt installation av relevant utrustning ombord och mottagning i hamn gäller alla fartyg inklusive fritidsbåtar.

Den reviderade Helsingforskonventionens bilaga IV säger att avtalslutande parter från år 2004 skall genomföra bestämmelserna i bilagorna I-V av MARPOL 73/78-konventionen och att konventionens bestämmelser om toalettavfall (MARPOL 73/78, bilaga IV) skall tillämpas på alla fartyg inklusive fritidsbåtar. Enligt regel 5 om "Discharge of sewage by other ships" i Helsingforskonventionens bilaga IV får obehandlat toalettavfall inte släppas ut närmare än 12 nautiska mil från land och finfördelat, desinficerat toalettavfall får inte släppas ut närmare land än tre nautiska mil. Förbudet gäller fartyg och båtar utrustade med toalett.

Dessa båtar skall kunna behålla toalettavfallet ombord och lämna det till mottagningsanordning i land antingen medelst sugtömning genom ett beslag i däck eller genom att tanken är portabel och kan bäras iland för tömning. Från den 1 januari 2000 ska detta vara uppfyllt för båtar byggda 1 januari 2000 eller senare och från 1 januari 2005 för båtar byggda före 1 januari 2000. Kraven på båtarna tillsammans med råd om hur de aktuella systemen kan utformas, finns i utgivna *riktlinjer* till HELCOM rekommendation 22/1.

Enligt *Helsingforskonventionen* kan dock undantag göras från kraven om installation av tank ombord på fritidsbåtar, utsläppsförbudet och ilandlämningen av toalettavfall om installationen av systemet är tekniskt svårt att utföra, kostnaden är hög jämfört med båtens värde och om båten är byggd före januari 2000 (se även riktlinjer till HELCOM rekommendation 24/8). Medlemsstat som tillämpar undantaget skall rapportera till HELCOM om detta.

Nationell lagstiftning

I Sverige har krav införts om mottagning av avfall i fritidsbåtshamnar genom *Sjöfartsverkets föreskrifter (2001:13) om mottagning av avfall från fritidsbåtar*. Föreskriften som trädde i kraft i oktober 2002 innebär bl.a. att:

- Mottagningsanordningar för toalettavfall och annat avfall ska finnas i de fritidsbåtshamnar där behov av avlämning finns för olika typer av avfall. Behovet utgår från de fritidsbåtar som normalt använder hamnen.
- Fritidsbåtshamnar som ligger nära varandra kan i samarbete ha en gemensam anläggning för toalettavfall och annat avfall.
- Alla fritidsbåtshamnar ska upprätta en avfallshanteringsplan. Avfallshanteringsplanen syftar till att den som driver hamnverksamheten ska undersöka behovet av avfallslämning från sina kunder och utifrån detta besluta om vilka slag av mottagningsanordningar som ska finnas och vilken kapacitet de bör ha för att tillmötesgå behovet av avfallslämning.